

Yeni İnsan Yayınevi

Eğitim Serisi

Doç. Dr. Mehmet Açıkalın

Antakya doğumlu olan Mehmet Açıkalın ilk ve orta öğrenimini doğduğu yerde tamamladıktan sonra 1995 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 1999 Yılına kadar İstanbul' da çeşitli devlet okullarda öğretmenlik yaptıktan sonra, Milli Eğitim Bakanlığı bursu ile Amerika Birleşik Devletleri'nde lisansüstü öğrenim görmeye hak kazandı. Yüksek lisansını 2002 yılında University of Missouri - Columbia'da ve doktora eğitimini de 2006 yılında The Ohio State Üniversitesi'nde sosyal bilgiler eğitimi alanında tamamladı. 2007 yılından bu yana İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi'nde Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda görev yapmaktadır. 2012 yılında doçent ünvanı alan yazar, sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili lisans ve lisansüstü dersler vermekte ve bu alandaki çalışmalarına halen devam etmektedir.

e-posta: acikalın@istanbul.edu.tr

Araştırmaya Dayalı Sosyal Bilgiler Öğretimi

Mehmet Açıkalin

Yeni İnsan Yayınevi – 158
Eğitim Serisi – 34
Araştırmaya Dayalı Sosyal Bilgiler Öğretimi
Mehmet Açıkalın
I. Baskı: Pegem Akademi, Ankara, Haziran 2017
II. Baskı: İstanbul, Ocak 2018
ISBN: 978-975-2498-48-8
Genel Yayın Yönetmeni: Aytaç Timur
Son Okuma: Fatma Büşra Onarıcı
Sayfa ve Kapak Tasarımı: Fırat Emre Çelebi
Sertifika No: 12186

Baskı: Öz Karacan Matbaacılık ve Ciltcilik. Evren Mah.
Gülbahar Cad. No:62 Bağcılar/İstanbul
Matbaa Sertifika No: 12228

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın, tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, hiç bir yolla çoğaltılamaz.

© Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizm. San. Tic. Ltd. Şti.
2017

Altıntepe Mah. Galipbey Caddesi, Özüdoğru Sok. No: 44/1B
Küçükyalı İstanbul

Tel: (0 216) 489 84 08 Fax: (0 216) 518 23 60

www.yeniinsanyayinevi.com
yeniinsanyayinevi@gmail.com
newhumanpublisher@yahoo.com
[facebook/yeniinsanyayinevi](https://facebook.com/yeniinsanyayinevi)
[instagram/yeniinsanyayinevi](https://instagram.com/yeniinsanyayinevi)
twitter.com/yeniinsanyayinevi

Araştırmaya Dayalı Sosyal Bilgiler Öğretimi

Mehmet Açıkalin

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
YENİ BASKIYA ÖNSÖZ DOÇ. DR. MEHMET AÇIKALIN	11
1. BÖLÜM: SOSYAL BİLGİLERİN DOĞUŞU -TEMEL İLKELER VE TANIMLAR	13
2. BÖLÜM: BİLGİSAYAR DESTEKLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ	39
3. BÖLÜM: KANIT TEMELLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ - BİRİNCİ ELDEN KAYNAKLAR	75
4. BÖLÜM: SÖZLÜ TARİH	105
5. BÖLÜM: ALAN GEZİLERİ VE YEREL TARİH	129
6. BÖLÜM: DÜŞÜNME BECERİLERİ	155
7. BÖLÜM: PROBLEME DAYALI VE PROJE TABANLI SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ	189
8. BÖLÜM: ÇOK KÜLTÜRLÜ VE KÜRESEL (GLOBAL) EĞİTİM	223
DİZİN	257

ÖNSÖZ

Sosyal Bilgiler eğitimi son yıllarda hızla gelişen ve güncellenen bir öğretim alanıdır. Özellikle son on yılda Türkiye’de de sosyal bilgiler alanındaki gelişmeler dünyadaki gelişmeler ile uyumlu hale gelmeye başlamıştır. Artık günümüzde geleneksel sosyal bilgiler öğretim yöntemlerinin dışında çağdaş ve dünyanın gelişmiş ülkelerinde yoğun olarak kullanılan öğretim yöntemleri Türkiye’de de gündeme girmiş ve tartışılmaya başlanmıştır. Bu kitap bu çağdaş yöntemlerin teorik temellerini tartışmak ve nasıl uygulanacağını örnekler üzerinden anlatmak amacıyla hazırlanmıştır. Kitap, geleneksel öğretim yöntemlerinden söz etmek yerine öğrenciyi aktif kılan ve ağırlıklı olarak onları araştırmaya yönlendiren öğretim yöntemleri üzerine odaklanmıştır.

Sekiz bölümden oluşan bu kitabın birinci bölümünde sosyal bilgilerin tarihçesi ve gelişimi, teorik temelleri ile güncel öğretim programı tanıtılmıştır. İkinci bölümde internet, sunum yazılımları ve online geziler üzerine yoğunlaşan bilgisayar destekli sosyal bilgiler öğretiminden söz edilmiştir. Üçüncü bölümde ise birinci elden kaynaklar, dijital arşivler ve bunların sosyal bilgiler öğretiminde nasıl kullanılacağı birinci elden kaynak örnekleriyle zenginleştirilerek tartışılmıştır. Sonraki bölümde sözlü tarihin tarihsel gelişimi ve uygulama basamakları ayrıntılı bir şekilde açıklanmış ve uygulama örnekleri verilmiştir. Beşinci bölümde alan gezileri, yerel tarih ve görsel okuma yöntemleri bütünleştirilerek ve uygulama örnekleriyle verilmiştir.

Altıncı bölümde üst düzey düşünme becerilerinden olan eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme becerilerinin teorik temelleri tartışılarak beyin fırtınası ve kavram haritası yöntemleri tanıtılmıştır. Yedinci bölümde ise probleme dayalı ve proje tabanlı sosyal bilgiler öğretim yöntemleri ayrıntılı bir şekilde tanıtılmış ve uygulama örnekleri verilmiştir. Son bölümde ise dünyada ve Türkiye’de yoğun olarak tartışılan çok kültürlü ve küresel eğitim yaklaşımlarının tarihsel gelişimleri benzerlik ve farklılıkları tartışılmış ve uygulama örnekleri geliştirilmiştir.

Bu şekliyle kitabın akademisyenler, öğretmenler ve öğretmen adayları için yararlı olacağını düşünüyoruz. Son olarak bu kitabın yazım sürecinde desteğini esirgemeyen ve sürekli dönütler veren başta sevgili eşim Doç. Dr. Funda SAVAŞCI-AÇIKALIN ile katkılarından dolayı Doç. Dr. Alper KESTEN’ e ve kitabın yazım düzeltmelerini yapan emekli öğretmen Nadiye YEŞİLTEPE AÇIKALIN’ a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet AÇIKALIN
Haziran, 2017

YENİ BASKIYA ÖNSÖZ

Araştırmaya Dayalı Sosyal Bilgiler Öğretimi kitabının bu baskısında yakın zamanda yeniden güncellenen sosyal bilgiler dersi programı ile tarih dersi programları dikkate alınarak kitabın ilgili bölümleri tekrar düzenlenmiştir. Ayrıca kitabın yazım akıcılığını daha da arttırmak için, yazım kuralları bakımından tekrar gözden geçirilmiştir. Bu vesileyle, kitabı tekrar gözden geçiren ve yazım düzeltmeleri yapan Araş. Gör. Dr. İrem PAMUK' a teşekkür etmek isterim. Kitabın sonraki baskıları sizlerden gelecek dönütler dikkate alınarak şekillenecektir. Bu nedenle yapacağınız katkılar için şimdiden teşekkür eder, kitabın sizlere ve öğrencilerinize yararlı olacağını ümit ederim.

Mehmet AÇIKALIN
Ocak, 2018

1. BÖLÜM: Sosyal Bilgilerin Doğuşu: Temel İlkeler ve Tanımlar

Sosyal bilimler ve vatandaşlık temelli dersler dünyanın birçok ülkesinde çeşitli okul seviyelerinde okutulmaktadır (Grammes, 2012; Kab & Açıkalin, 2016; Öztürk, 2016). Her ülkenin koşullarına göre bu derslerin gelişimi ve içeriği farklılıklar gösterebilir. Türkiye’ de kökeni Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar giden “sosyal bilgiler” dersi 1968 programıyla bu adı almış ve ileriki yıllarda çeşitli değişimlere uğramıştır. Son olarak 2005 yılında Millî Eğitim Bakanlığı, Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi’nin (National Council for Social Studies [NCSS]) sosyal bilgiler eğitimi için geliştirdiği temel ilkeleri örnek alarak yapılandırma-cılığa dayanan yeni bir sosyal bilgiler programı hazırlamış ve bu program birtakım değişiklikler ile günümüze kadar gelmiştir.

Sosyal bilgilerin Amerika Birleşik Devletleri’nde bir ders alanı olarak gelişmeye başlaması 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına dayandırılmaktadır. Kavram olarak “sosyal bilgiler” siyahi bir eğitimci olan Thomas Jesse Jones tarafından 1905 yılında ortaya atılmış (Johnson, 2000), Amerikan Eğitim Derneğine bağlı olarak “sosyal bilgiler komitesi” nin kurulması ile 1916 yılında resmi olarak ilk defa kullanılmaya başlanmıştır (Dyuneson, Gross, & Berson, 2007). O yıllara kadar sosyal bilimler, tarih ve coğrafya dersleri üzerine kurulu bir şekilde veriliyordu. Ancak o dönemlerde Amerika Birleşik Devletleri’ne çok farklı

etnik ve kültürel kökene sahip insanların yoğun göçleri yaşanıyordu. Bu durum Amerikan Eğitim Derneği'nin dikkatini çekmiş ve bu farklı kültürlerin bir arada uyumlu yaşaması için eğitim alanında da birtakım çalışmalar yapılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır (Dyuneson vd., 2007). Bu ortamda gerçekleştirilen çalışmaların sonucundan 1916 tarihli sosyal bilgiler komitesi raporunda tarih konularının yanında diğer sosyal bilimlere ilgilendiren konuların da bu derste öğretilmesi ve "iyi ve sosyal vatandaş" yetiştirmenin amaçlanması gerektiği belirtilmiştir (Beal, Bolick, & Martorella, 2009). Burada, bir toplumda uyumlu bir şekilde yaşamak için özellikle insani ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi hatta dünya toplumu içinde bireyde aidiyet duygusu oluşturulması üzerine vurgu yapılmaktadır (Beal vd., 2009). Böylece Thomas Jesse Jones' in belirttiği gibi sosyal sorumluluğa sahip, toplum yararına çalışan ve yaşama hazırlayan bir sosyal bilgiler anlayışı gelişmeye başlamıştır (Johnson, 2000). Bu raporla başlayan sosyal bilgilerin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gelişimi, John Dewey' in ilerlemeci eğitim anlayışından özellikle sosyal bilgilerin öğrencileri gerçek yaşama hazırlanması gerektiği noktasında etkilenmiştir (Fallace, 2009).

Sosyal bilgiler alanının belki de en önemli dönüm noktası olan bu raporun yayınlanmasından beş yıl sonra 1921'de Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi [NCSS] resmen kurulmuş ve o günden bu yana her yıl uluslararası düzeyde bir sosyal bilgiler eğitimi kongresi düzenlemeye başlamıştır. Ayrıca farklı dönemlerde yayın hayatına başlayan *Social Education*, *Social Studies and Young Learner*, *Theory and Research in Social Education* ve *Journal of International Social Studies* adlı akademik dergileri günümüzde